

Pandemi ve Ekonomik Durgunluk Sürecinde KOBİ'ler ve Sosyoekonomik Önemi

(Derleme Makale)

SMEs and Their Socio-Economic Importance During The Pandemic and Economic Recession

Doi: 10.29023/alanyaakademik.1143412

Mehmet GÖK

Dr., Hakim, Konya Bölge İdare Mahkemesi
drmgok070637@mynet.com.tr
Orcid No: 0000-0002-0454-3366

Bu makaleye atıfta bulunmak için: Gök, M. (2022). Pandemi ve Ekonomik Durgunluk Sürecinde KOBİ'ler ve Sosyoekonomik Önemi. Alanya Akademik Bakış, 6(3), Sayfa No.3371-3393.

ÖZET

Anahtar kelimeler:

KOBİ, Pandemi, sosyoekonomik uyum, çalışma hayatında esneklik, işgücü piyasası, ekonomik kalkınma, gelir dağılımı

Makale Geliş Tarihi: 12.07.2022
Kabul Tarihi: 26.09.2022

Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkarak zamanla tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de sosyoekonomik yaşamımızda geniş ve derin etkiler bırakmıştır. Günlük yaşamımızdan ekonomik hayatımıza kadar bir çok alanda alışılması ve düzeltilmesi son derece zor deneyimler yaşanılmasını ve beraberinde ulusal düzeyde bir çok sosyoekonomik tedbir ve önlem alınmak zorunda kalınmıştır. Pandemi süreci ile birlikte yaşanan ve toplumun bütün katman ve alanlarında görülen bu değişikliklerin her biri ayrı bir akademik çalışma ile analiz edilmesi ve yeterince ders alınması gereken yaşanmışlıklardır. Bu çalışmamızda pandemi süreci ile birlikte yaşanılmaya başlanılan ve ekonomik hayatımızda özellikle KOBİ'lerle birlikte yaşanan tecrübenin olumlu, olumsuz etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin kuruluşundan, faaliyete başlamaları, üretim ve istihdale ilişkin çalışmalarını, yeni koşullara uyum süreci, personel politikası, istihdama olan katkıları, hasılı bir bütün olarak sosyoekonomik yaşamımızdaki etkileri incelenmeye çalışılacaktır. Ülkemiz ekonomisi için son derece önemli rol ve görevler üstlenen ve toplam istihdam, üretim, işletme sayısı gibi sosyoekonomik göstergeler bakımından çok belirgin bir rol üstlenen bu konuyu genel bir girişten sonra KOBİ kavramı, Türkiye'de KOBİ'lerin durumu, nitelikleri, avantajları, dezavantajları, serbest piyasa ekonomisinde KOBİ'ler, sosyoekonomik olarak ekonomiye katkıları ve Kobilerin ekonomik ve sosyal rollerinin olumlu anlamda artırılması için yapılması gerekenler ve yapılmaması gerekenler incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışma ile KOBİ'lerin sahip olduğu esneklikten yararlanılarak ekonomik ve sosyal refahın nasıl artırılabilirliği ortaya konulmaya çalışılarak Türk ekonomisinin ve sosyal yapısının beklenen seviyeyi yakalayarak sosyoekonomik motor görevini arttırarak sürdürebileceği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

The Covid-19 pandemic, which emerged in Wuhan, China and affected the whole world over time, has left widespread and profound impacts on our socio-economic life in our country as well as all over the world. It has led to extremely difficult experiences to get used to and to be corrected in many

Keywords:

SME, pandemic, socio-economic cohesion, flexibility in working life, labor market, economic development, income distribution

areas from our daily life to our economic life. It has also brought about many socioeconomic measures and precautions to be taken at the national level. Each of these changes that has occurred with the pandemic process and been observed in all layers and parts of society are the experiences that should be analyzed within separate academic studies and enough lessons should be taken. This study aims to examine all the positive and negative effects of the experience that has begun to occur with the pandemic process and been experienced in our economic life, especially with SMEs. This study tries to examine the effects of small and medium-sized enterprises on our socio-economic life as a whole, from their establishment to the initiation of their activities, their works related to production, their adaptation process to new conditions, their personnel policy, and their contributions to employment. After a general introduction to SMEs, which play a very important role and duties for our country's economy and play a very prominent role in terms of socio-economic indicators such as total employment, production, number of enterprises, the study examines the concept of SME, the status of SMEs in Turkey, their qualifications, advantages, disadvantages, SMEs in a free market economy, their socio-economic contributions to the economy, and things that should or should not be done in order to increase the economic and social roles of SMEs in a positive way. This study aims to reveal how the economic and social welfare can be increased by making use of the flexibility of SMEs, and to demonstrate that the Turkish economy and Turkish social structure can achieve the expected level and continue to increase its socio-economic engine role.

---

1. GİRİŞ

Son dönemde ülkemizde yıllık ortalama 53 bin işletme kurulmakta, 12 bin civarında işletme ise kapanmaktadır. Esnaf ve sanatkar sayısında ise zamanla bir azalma gözlenmektedir. Çalışan sayısında ise KOBİ sınıflandırması esas alındığında son on yıllık zaman dilimi içerisinde KOBİ sayısında yaklaşık 200 binlik bir artış görülmektedir. Aynı zaman diliminde yaklaşık 3.000 işletme büyük işletme statüsüne geçmiş, büyük işletme sayısı ise yaklaşık iki kat artmıştır. Bu zaman zarfında KOBİ'lerin istihdam içindeki payı 2005'te %80,6 iken 2015'te %72,7'ye düşmüştür. 2021'de %62,6'ya ulaşan ihracat hacmi içindeki payları ise 2016 yılında %55,3'e düşmüştür (Kalkınma Bakanlığı, 2018: xiii).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomileri için son derece önemli olan KOBİ'lerin bu önem ve etkinliklerinin başında esnek üretim yapıları, krizlere karşı dayanabilme yetenekleri, yaşanan değişimlere kolay uyum sağlayabilmeleri, büyük işletmeler için destek birimi gibi çalışabilmeleri, rekabet güçlerinin yüksek olması ve müşteriye olan yakınlıkları gelmektedir.

Dünyanın geleceği ekonomik, üretim, adaletli dağıtım, planlı çalışma, inovasyon peşinde koşma ve bilginin gelişmesindedir. Bunlar içerisinde kilit nokta ekonomik gelişmedir. Ekonominin gelişmesi ise çok büyük şirketlerin ve iş yerlerinin gelişmesinde değil, küçük ve orta büyüklükteki şirketler diye ifade edilen KOBİ'lere bağlıdır (Ulusoy: 1).

Ülkemiz ekonomisi için son derece önemli olduğu hemen hemen herkes tarafından kabul edilen, ekonomik kalkınmanın motoru konumunda görülen, ekonomik ve sosyal alandaki gelişmelere öncülük eden KOBİ'ler, ülkemizde özellikle 1980'li yıllardan sonra çok daha fazla gündeme gelmeye başlamış ve sosyoekonomik içerikli birçok yapısal ve kurumsal değişikliğe öncülük etmiştir.

Türkiye’de onuncu kalkınma planı hedefleri içerisinde gerçekleşmemiş olan en kritik hedef, KOBİ’ler için hedeflenen ihracat miktarıdır. 2012 yılında 90 milyar dolar ihracat yapan KOBİ’ler, 2015 yılında sadece 79 milyar dolarlık ihracat yapabilmemiş ve 2018 yılı hedefi olarak belirlenen 150 milyar dolarlık hedefin çok altında kalmıştır. KOBİ’lerin büyümeleri için rekabetçi yapılarıyla ihracatlarını arttırmaları ve daha fazla ihracat yapabilmeleri için büyük oranda dönüşümden geçmelerinin gerektiği anlaşılmaktadır (Kalkınma Bakanlığı: xiii).

KOBİ’ler aynı zamanda bütün dünya ve Avrupa Birliği ekonomileri içinde son derece önemlidir. AB Komisyonu KOBİ’lerden sorumlu genel müdürlüğü yayınlamış olduğu bir raporda, “asıl amaçlarının, mevcut işletmelerin geliştirilmesi ile birlikte yeni işletmelerin kurulmasını desteklemek ve kolaylaştırmak olduğu” ifade edilerek “AB’de her yıl iki milyon işletmenin piyasaya girdiği düşünülecek olursa, bu işletmelerin yeni istihdam oluşturmadaki rollerinin küçümsenemeyeceği” belirtilmiştir (Ören, 2003:107).

İstihdam sağlamadaki gücü ve iş gücü piyasalarını olumlu anlamda etkilemeleri, gerek ülkemizde ve gerekse de refah düzeyi gelişmiş ülkelerde KOBİ’lerin en başta gelen özelliklerindedir. KOBİ’lerin bu üstünlüğü özellikle günümüzde daha da önem kazanmıştır. Çünkü günümüzde yaşanan Covid-19 salgını ve beraberinde yaşanan ekonomik durgunluk nedeniyle görülen ve eskiye nazaran daha düşük gelişme ve büyümenin bir sonucu olarak işten çıkarmalar artmakta, emek faktörü büyük ölçüde makine ve robotlarla ikame edilmektedir. Önümüzdeki yıllarda bu gelişmenin hızla devam edeceği yönünde geniş bir görüş birliği vardır. Bu gelişmenin iki önemli sonucu bulunmaktadır. Bunlardan birisi istihdamın ekonomik yönü ve diğeri de sosyal yönüdür (Alpugan ve Kıbrızlı, 1993:23; Gök, 2004:113).

Yeni ekonomi modeli olarak isimlendirilen ve günümüz ekonomilerini her geçen gün biraz daha etkileyen ekonomik sistem, beraberinde getirdiği üretim teknikleri, değişken ve yenilikçi oluşumu, uzmanlık ve maksimum düzeyde verimlilik anlayışı ve bilgi temelli felsefesi ile beraberinde getirdiği oyun kurallarına uymayanları kolayca yok eden bir sistem olarak karşımızda durmaktadır (Timurçin, 2010: iv). KOBİ’lerin bu anlayışa karşı uyumu, yenilikler karşısındaki seyyaliyeti ve esnekliği ekonomiler için büyük önem, çıkış ve avantaj sağlamaktadır.

Sürdürülebilir ekonomi ve kalkınmayı her aman ve koşulda mümkün kılmak, bu çerçevede dengeli bölgesel kalkınmayı desteklemek ve geliştirmek için yerel girişimciliği ve sanayileşmeyi geliştirmek yerel ve ulusal düzeyde büyük önem taşımaktadır. “Bu göz önüne alındığında; destekleyici organizasyonlar ile birlikte ilgili iş kollarında uzmanlaşan yatay ve dikey bağlantılı işletmelerin yerel yoğunlaşmaları olarak tanımlanabilecek olan kümelenmenin, bir dizi dışsal ekonomi ile ilgili faydalara bağlı olarak, dezavantajlı yöre ve bölgelerde faaliyette bulunan KOBİ’lere rekabet avantajı sağlaması, istihdamı önemli şekilde etkilemesi, bölgede sosyoekonomik değişiklikler yaratması ve yerel ekonomik kalkınmayı destekleyip desteklemeyeceği merak konusudur”(Timurçin, 2010:6).

Günümüz serbest piyasa ekonomilerinin en önemli özelliklerinden birisi rekabet ortamının varlığıdır. Rekabet gücünü etkileyen bir çok faktörden bahsetmek mümkündür. Bunların başlıcaları genel makro ekonomik yapı, döviz ve kur politikaları, kişi başına düşen milli gelir, dış ticaret kompozisyonu, korumacılık, iş gücü maliyeti, üretim maliyetleri, faiz oranları, üretim kapasitesi ve verimliliği, altyapı, kalite ve devletin ekonomideki yeri, ekonomik özgürlük düzeyi, eğitim seviyesi, demografik ve kültürel yapı gibi faktörlerden bahsedilebilir (Timurçin, 2010:52-53).

Demokratik toplumlarda yönetici konumunda bulunan yasal karar alıcıları etkileyen aktörler, kamu sektörü yanında özel sektör ve sivil toplum örgütleridir. Sivil toplum örgütlenmesi adı altında vakıflar, dernekler, sendikalar, odalar ve gönüllü kuruluşlar gibi örgütlenmeler yer almaktadır (Demir, Sözer, Toprak & Başargan: 124). Bu anlamda KOBİ'ler de üst birlikler oluşturmuşlar ve sosyoekonomik varlıklarını kolaylaştırarak ve güçlendirerek sürdürmek istemektedirler (Gök, 2004: 114).

Dünya ekonomisinde son yıllarda görülen gelişme ve değişiklikler KOBİ'lerin gelişmekte olan bir ülke ekonomisindeki ekonomik kalkınmanın temel dinamiğini oluşturduğunu bir kez daha ön plana çıkarmıştır. Ekonomide dinamizm ve sağlıklı bir piyasa ekonomisinin gelişmesi için KOBİ'lerin gelişmesine imkan tanınması gerektiği artık herkes tarafından kabul edilmektedir (Yazman, 1998; Gök, 2004:114).

Yaşanan ekonomik gelişmelere ve daralmalara paralel olarak çalışma birimleri de küçülmektedir. Birçok ürünle birlikte operasyon ölçekleri de küçülmektedir. “Çoğu aynı adale işini yapan büyük sayıda işçinin yerine, farklılaşmış çalışma ekipleri geçmektedir. Büyük işletmeler küçülmekte, küçük işletmeler çoğalmaktadır. 370 bin iş görenli IBM, dünyanın çeşitli yerlerindeki küçük imalatçılar tarafından delik deşik edilmektedir. Ayakta kalabilmek için, IBM çok sayıda işçiyi işten çıkarmakta ve kendisini on dört farklı ve daha küçük iş birimine bölmektedir” (Toffler, 1996:45).

Günümüz ekonomilerinde KOBİ'ler geçmiş dönemlerin küçük işletmelerinden hemen hemen her alanda farklılaşmıştır. Çünkü dünün yardımı muhtaç, devlet yardımlarıyla ayakta kalabilen küçük işletmelerinin yerinde günümüzde ekonomik ve sosyal değişimin odağı konumunda, adeta bu değişim ve gelişimin misyoneri durumunda ve her şeyden önemlisi de varlıklarını devam ettirirken durağan olmayan her geçen gün yeni gelişme ve girişimlerin öncüsü konumunda olan KOBİ'ler vardır (Müftüoğlu, 1998:31). Dünya üzerinde yaşanan değişikliklere ayak uydurma mücadelesi veren işletmeler, sanayileşmeyle birlikte gelişen ve yerleşen bürokratik yapıdan kurtulmak için birbirleriyle yarışmaktadırlar. Sanayi çağında firmalar genellikle benzer örgüt yapılarına sahiptiler. Bu yapı piramit şeklinde, monolitik ve bürokratik örgütlerdi. Günümüzde pazarlar müşteri ihtiyaçlarına göre o kadar hızlı gelişmektedir ki bu değişiklik firma üzerinde o kadar değişik baskılar oluşturmaktadır ki onları değişime zorlamaktadır. Böylece sanayi toplumunun beraberinde getirdiği bürokratik örgüt biçimleri yerlerini tamamen yeni üretim süreçlerine göre şekillenen yeniden yapılanmaya bırakmaktadır (Toffler, 1996:45-46). “...KOBİ'lerle istihdam arasında çok yakın bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Bu ilişki, KOBİ'lerin daha az sermaye ile daha çok sayıda insana iş olanağı sağladığı biçimindeki klasik görüşün ötesinde, çok daha önemli bir gerçeği gözler önüne sermektedir. KOBİ'ler daha çok sayıda insana iş gören veya ücretli personel olarak istihdam olanağı sağlamanın ötesinde, aynı zamanda daha çok sayıdaki girişimcilik niteliğine sahip insanlara fiili birer girişimci olarak da istihdam olanağı vermektedir. KOBİ'lerin bu özelliğinin en iyi biçimde değerlendirilmesi, geleceğin bilgi toplumu açısından büyük bir önem taşımaktadır” (Alpugan ve Kıbrızlı, 1993:25).

Sanayi toplumunun merkezi ve en önemli sembolü fabrikadır. Sanayi toplumunun diğer kurumları içinde fabrika bir model oldu. Günümüzde fabrika her geçen gün biraz daha geride kalmaktadır. Fabrikalar, standartlaştırma, azamileştirme, merkezileştirme, yoğunlaştırma ve bürokratikleştirme gibi ilkeleri içermektedir. Günümüzün üretim tarzı ise yeni ilkeler üzerinde yükselen, fabrika sonrası bir üretdir. Bu üretim tarzında üretimler fabrikalara fazla benzemeyen tesislerde yürütülür. Üretimin çoğu giderek evlerde, ofislerde, otomobil ve gemilerde yapılmaktadır (Toffler, 1996:84). Bu üretimin, başka bir ifadeyle “üçüncü dalga

ekonomisinin asıl altyapısını oluşturan şey, elektronik yollardır” (Toffler, 1996:47). Bir başka ifade ile bilgisayar, yazılım ve esnek çalışmadır.

Günümüzde KOBİ’ler ekonomimizin ve toplumsal yapımızın en belirleyici ve temel unsurlarından birisidir. KOBİ’ler önemli fonksiyonları yerine getirmekte iseler de, genel ekonomik durumdan ve bu kapsamda Covid-19 salgını sonucunda yaşanan ekonomik durgunluk nedeniyle yeni sosyoekonomik sorunlarla yüz yüzedirler.

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler dünya ekonomisi açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenden dolayı ülkeler ve kuruluşlar bazında bu konularla ilgili çalışmalar son yıllarda hızla artmıştır. Bu çalışmaların artma nedenleri arasında şu hususların ön plana çıktığını görmekteyiz. Bunlar; küçük ve büyük işletmelerin bir birlerine sıkı sıkıya bağlı olması, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin öneminin son yıllarda anlaşılmaya başlamış olması ve öneminin artması, bazı ülkelerin ekonomiyi tek başlarına etkileyecek kadar büyümeleri ve ekonomik hayatta holding, kartel, tröst gibi tekel piyasalarının oluşmaya başlaması ve şu andaki büyük işletmelerin büyük bir çoğunluğunun daha önce küçük işletme olarak ticari faaliyete başlamış olmasıdır (Özalp, 1971:69).

Türkiye’de istihdam ve üretime katkıları her geçen gün artan, özellikle ekonomik durgunluğun yaşandığı dönemlerde uyum ve kendilerini kolayca mevcut koşullara uyarlayabilme kabiliyetine sahip küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin önemi ve etkinliği her geçen gün daha da artmaktadır. Bu nedenden dolayı sosyoekonomik ve siyasal önlem ve tedbirler alınırken küçük ve orta ölçekli işletmeler ağırlıklarını her zaman hissettirmişler ve karar alıcılar ve ilgililer nezdinde güçlü bir baskı grubu olmaya devam etmektedir.

2. COVID-19 SALGINI VE EKONOMİK DURGUNLUK

İlk olarak Çin’in Hubei eyaletine bağlı Wuhan kentinde Aralık-2019 tarihinde ortaya çıkan Covid-19 virüsü, küresel olarak bütün ekonomileri olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir. Geline nokta halen ciddi bir sağlık sorunu olarak etkisini sürdüren bu virüsün ekonomik etkileri de azalarak da olsa devam etmektedir. Covid-19 sadece insan sağlığını değil ekonomileri de etkilemeye devam etmektedir (Bahar ve İlal, 2020:127-128). Temmuz 2020 tarihi itibarıyla yaklaşık 11 milyon kişiye virüs bulaşmış ve yaklaşık olarak 530 bin kişi bu virüs edeniyle hayatını kaybetmiştir (Türk vd., 2020:626). Dünya Sağlık Teşkilatı 11 Mart 2020 tarihinde koronavirüs salgınına pandemi (salgın) olarak kabul etmiştir (Arabacı ve Yücel, 2020: 91). Covid-19’un tanınmasından sonra dünya genelinde muhtelif içerikli değişiklikler baş göstermiş, ekonomik darboğazlar yaşanmaya başlanmış ve bir çok sektör çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bunların yanında insanların yaşam biçimlerinde ve kurumsal ve örgütsel düzeyde büyük değişiklikler meydana gelmiştir (Arabacı ve Yücel, 2020:92). İlk olarak 2019 yılında Çin’de ortaya çıkan, daha sonra İran, İtalya, İspanya derken tüm dünyaya yayılan koronavirüs virüsü etkisini azaltsa da yayılmaya devam etmektedir (Şanlı, 2020:598).

Çin’de salgının başlangıcından sonra alınan önlemler sonucunda imalat sanayi üretimi Ocak-Şubat 2020 döneminde yaklaşık %15 civarında azalmıştır. Bu gelişme üzerine virüsün Çin’de yol açacağı ekonomik gerilemenin diğer ülkeleri nasıl etkileyeceği düşünülürken söz konusu virüsün Mart 2020 tarihi itibarıyla salgın haline gelmesi nedeniyle Avrupa, Asya ve Amerika’ya olası muhtemel etkileri konuşulmaya başlanmıştır (Şanlı, 2020:599).

2007 yılında Amerika’da başlayan ve 2007-2008 yıllarında tüm dünyaya yayılarak etkisi altına alan ekonomik durgunluktan sonra tüm dünyayı etkileyen jeopolitik olay Çin’de başlayarak tüm dünyaya yayılan Covid-19 salgınıdır. İlk başlarda bu sorunun öncelikle Çin’in ve İtalya’nın

sorunu olarak görülmesi zaman içinde bu sorunu tüm dünyanın sorunu haline getirmiştir (Türk vd., 2020:614).

Covid-19 salgını dünya genelinde bir krize dönüşerek hemen hemen her alanda önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Gerek sosyal yaşantıda ve gerekse de ekonomik alanda önemli değişimler yaşanmıştır. Dünyanın önemli arz sağlayıcı ekonomilerinden olan Çin’de ve diğer ekonomilerde bu virüse bağlı yavaşlama yaşanmış ve bu gelişme zamanla tüm ekonomileri etkisi altına almıştır. Salgın hastalıkların meydana getirdiği sosyal etkiler yanında ekonomilerin beraberinde getirdiği sosyal etkiler de bulunmaktadır. Zamanla bunlar iç içe geçerek birbirlerini zincirleme olarak etkilemektedir (Türk vd., 2020:614).

Yaşanan pandemi sürecine bağlı ekonomik durgunluk, küresel anlamda ekonomik politika belirsizliğini de beraberinde getirmiştir. Küresel belirsizlik durumu da hem uluslararası piyasalarda hem de iç piyasada etkili olarak ekonomik aktörleri önemli ölçüde etkilemiştir (Süsay, 2022:2027). Küreselleşme ile birlikte uluslararası piyasalarda görülen ekonomik girdi akışkanlığı, pandemi sürecinde yerini durgunluk ve daha zor ve yavaş ilerleyen ekonomik ilişkilere bırakmakta, ekonomik hareketlilik gittikçe azalmakta ve sonuçta yaşanan bu durum diğer bütün alanlara zamanla sirayet etmektedir (Süsay, 2022:2027).

Günümüzde gelişmiş ekonomilerin hedeflemiş oldukları büyüme rakamlarına ulaşmaları neredeyse imkansız hale gelmiştir. Bu durum beraberinde büyümenin sonu mu geldi ya da yer kürenin bizlere sunduğu kaynakların sonu mu geldi gibi soruları getirmektedir. “Bu soruların cevabı net bir biçimde verilememekle birlikte görünen odur ki demografik değişim, teknoloji (robotik üretim), artan yaşam beklentisi, gelir dağılımındaki eşitsizlik, üretici iş gücünün azalması gibi faktörler arzulan büyüme hedeflerine ulaşmayı neredeyse imkansız hale getirmiştir. (Koç, 2020: 415). 2008 yılında yaşanan finansal krizden sonra bütün dünyada ve özellikle de gelişen ekonomilerde görülen ekonomik yavaşlama durgunluk kavramını ve bu durumun kalıcı olup olmadığını gündeme getirmiştir (Koç, 2020: 415).

Ekonomik durgunluk kavramı bazı durumlarda ekonomik kriz olarak da kullanılmaktadır. “Kriz kavramı iktisat literatüründe, çöküntü, bunalım, durgunluk, güç dönem ya da buhran gibi terimlere karşılık gelmekte olan ve genel bir ifadeyle ülke ekonomisini önemli derecede sarsacak ani ve beklenmedik bir durumda ortaya çıkan genel olayların bir sonucu oluşan Ekonomik Kriz olarak tanımlanmaktadır” (Yücel ve Kalyoncu, 2010:54). Ekonomik durgunluk, para krizleri, bankacılık sektöründe yaşanan krizler, döviz krizleri, cari işlem krizleri ve dış borç krizleri olarak ayrıştırılabilir (Yücel ve Kalyoncu, 2010:55).

Resesyon ya da ekonomik durgunluk, reel gayri safi yurt içi hasılanın iki veya daha fazla çeyrek yıllık dönemde arka arkaya negatif büyüme göstermesi durumudur. Kelime anlamı durgunluk olan resesyon, birkaç ayı geçen ekonomik düşüşü ifade eder. Aynı zamanda kişi başı milli gelir miktarının düşmesidir.

Bir ülke ekonomisinde durgunluktan bahsedebilmek için iki çeyrek süresince ekonomik göstergelerin izlenmesi yeterlidir. Bu dönemlerde ekonomik gelişme ivme kaybederken, talepte bir artış gözlenmezken aynı zamanda karamsar bir hava hakimdir. “Büyüme oranında gelişen 1 puanlık düşüş neticesinde, 80 ile 100 bin kişi aralığındaki işsiz kitlenin iş bulması imkansızlaşır”(https://www.hürriyet.com.tr/ekonomi/resesyon-nedir-ne-demek/23.06.2022).

Bu dönemlerde ülke ekonomisindeki büyüme hızı nüfus artış hızına göre daha düşük olduğundan kişi başına düşen milli gelir de gerileyebilir. Ülke ekonomilerinin durgunluk sürecine girme nedenlerine baktığımız zaman ekonomik gelişme oranının nüfus artış hızının altına gerilemesi, kişi başı milli gelir oranının gerilemesi ya da durağanlaşması, işsizlik oranı

ve sayısında artış ve ekonomik faaliyetlerin yavaşlaması ve gerilemesi olarak sıralanabilir(<https://www.isbank.com.tr/blog/resesyon-nedir/23.06.2022>).

Toplumsal alanda yaşanan ekonomik, sosyal ve siyasi olayların birbirini etkilememesi, bir başka ifade ile birbirinden ayrılması düşünülemez. Belirttiğimiz bu alanların hepsi birbirini etkilemektedir. Ana hatları ile durgunluk sebepleri, dünyada yaşanan ekonomik kriz, içeride istikrar ve uygulanan yanlış ekonomik politikalar olarak belirtilebilir (www.ekodialog.com/makaleler/ekonomik-durgunluk-nedenleri/23.06.2022).

Ekonomik durgunluk bir ekonominin hemen hemen bütün alanlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu alanlardan birisi de turizm endüstrisidir. Bir turizm destinasyonunun makro ve mikro çerçevesinde gerçekleşen olaylar olumsuz anlamda etkilenerek öncelikle ziyaretçi sayısının düşmesi ile kendisini gösterir. İnsan sağlığı ile ilgili küçük de olsa olumsuz bir durum, küçük bir risk, bu alanın tercih edilmemesi için bir sebep olarak görülebilir. “Bu bağlamda, turizm başta terör, savaş ve doğal afetler olmak üzere siyasal, politik ve ekonomik istikrarsızlıklardan, hükümet bunalımlarından vb. olumsuz olaylardan çok çabuk etkilenen bir sektördür” (Bahar ve İlal, 2020:126). Turizm sektöründe kullanılan bavul, mayo, kamera, güneş gözlüğü vb. ürünlerde pandemi nedeniyle görülen ekonomik daralma -%77 ile -%37 arasındadır (Bahar ve İlal, 2020:128). Turizm ekonomisi için insanlık tarihi boyunca yaşanan ekonomik krizlerin hiç birisi Covid-19 virüsü kadar yıkıcı ve etkileyici olmamıştır. Öyleki Nisan-2020 tarihi itibarıyla dünya genelinde %96 nispetinde turistik seyahat kısıtlaması içine girildiği görülmektedir (Bahar ve İlal, 2020:129). Salgın nedeniyle Türkiye ilk olarak 13 Mart 2020 tarihinde 9 Avrupa ülkesine uçuş yasağı getirmiş, 13 Mart 2020 tarihi itibarıyla ise bu sayıyı 68 ülkeye çıkarmıştır (Bahar ve İlal, 2020:130; Arabacı ve Yücel, 2020:92).

Nobel barış ödülü sahibi biyofizikçi Levitt'e göre, bu günden sonra dünyayı bekleyen ve krizi tetikleyebilecek olan şey, ekonomik kriz, meydana gelen işsizlik ve doğan umutsuzluktur (Arabacı ve Yücel, 2020: 92).

Covid-19'a bağlı pandemi süreci, dünyanın en büyük ekonomileri de dahil bir çok ülkeyi ekonomik durgunluk ve krizle karşı karşıya getirirken, daha önce yaşanan ekonomik krizlerden farklı olarak hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülke ekonomilerini etkilemiştir. Pandemi sürecinde ülkelerin iç yapısı olumsuz etkilendiği gibi uluslararası para sistemi, finans sistemi ve ticaret sistemi de dahil gelişmekte olan ekonomiler için hayatı önem taşıyan sektörler de etkilenmektedir (Türk vd., 2020:626).

Krizin arz yönüyle ekonomiye yansımalarının işgücü arzı üzerindeki olumsuz etkisi dikkat çekmektedir. Bu etkilerden birincisi, salgının kendisi işgücüne katılımı önemli ölçüde azaltmış olmasıdır. Covid-19 nedeniyle enfekte olanlar ile onlarla temasta olan ve tecrit edilen kişiler üretime büyük ölçüde dahil olamamaktadır. İkincisi, kamu sağlığını korumak amacıyla alınan önlemler nedeniyle dolaylı yoldan işgücü arzında azalma görülmesidir. Arz üzerindeki diğer yansımaları salgının yayılım hızını azaltmak için yapılan kısıtlamalar ve alınan önlemlerin üretimin azalmasına ve tedarik zincirinin olumsuz etkilenmesine neden olmasıdır. Üretim sürecinde meydana gelen azalma işgücü piyasaları üzerinde de etki yaratarak işsizlik oranlarını arttırmaktadır. Covid-19 salgını ile en büyük ekonomilerden olan Amerika Birleşik Devletleri'nde salgının ortaya çıkmasıyla işsizlik maaşına başvuranların sayısı 33 milyonu geçerken ülkede işsizlik oranı, Nisan ayında %10,3 puan artarak %14,7'ye yükselmiştir. İşsizlik oranı 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran döneminden bu yana en yüksek seviye olarak kayda geçmiştir (Türk vd., 2020:626).

Yaşanan ekonomik durgunluğun ortadan kaldırılması amacıyla özellikle gelişmiş ülkelerde ekonomik gelişmeyi ve bu alanın en belirleyici faktörü olan iş gücünü(aktif işgücünü) arttırmaya yönelik bir takım sosyoekonomik önlemlerin alınmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu duruma örnek Almanya'nın başta ülkemiz olmak üzere iş gücü ithali örnek olarak verilebilir (Koç, 2020: 421). Günümüzde bir çok Avrupa Birliği ve gelişmiş ülkede tır şoförü, sağlıkçı vb. iş gücü ihtiyacının gittikçe attığı bilinmektedir.

“Pandeminin Türkiye ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilebilmesi için para politikası ile birlikte maliye politikası ve diğer politik araçların birlikte kullanılması gerekmektedir. Kırılgan sektörlere kalıcı politikalar üretilmeli ve tarımsal destek paketleri gibi programlar hayata geçirilmelidir” (Arabacı ve Yücel, 2020:97).

Covid-19 virüsünün neden olduğu ekonomik durgunluk atlatılarak yeniden ekonomik canlılık yaşanabilmesi için her şeyden önce aşılama vb. yollarla virüsü baskılayıp halk sağlığı kapasitesinin artırılması gerekmektedir. Bunlar yapılarak başarılıdıktan sonra ekonominin yavaş yavaş canlanması ve büyümenin başlaması diğer olumlu ve başarılı politikalarla birlikte başlayacaktır. Bu süreçte en büyük rol de şüphesiz KOBİ'ler oynayacaktır.

3. KOBİ'LER VE TANIMLANMASI

KOBİ'ler, sağlıklı, güçlü, geleceğe dönük sağlam temelleri bulunan, gelişen ve bu özelliğini hemen hemen bütün ekonomik koşullarda gerekli değişimleri yaparak sürdüren ve bu özellikleri nedeniyle sağlıklı bir ekonomik ve sosyal yapı oluşturmak isteyen ülkeler için son derece hayati bir öneme sahiptirler. Bunun için Ekonomik yapıyı bir bütün olarak düşündüğümüz zaman KOBİ'lerin bu bütünlük içerisinde önemli bir yer tuttıkları açıkça görülecektir.

KOBİ'ler Türk iş gücü piyasasının en dinamik kesimini teşkil etmektedir. Genel ekonomi içerisinde hizmet ve imalat sektörlerinin hemen hemen her alanında faaliyet göstermektedirler. “Tekstil, giyim, metal işleme, makine, gıda, plastik ve kauçuk ürünleri imalatı ve mobilya alanları en fazla faaliyet gösterilen sektörlerdir. ...Taşıdıkları önem dolayısıyla başta gelişmiş ülkeler olmak üzere bütün ülkeler, KOBİ'lerin doğması, büyümesi, gelişmesi ve korunması için uygun ortamı hazırlayacak politikalar geliştirmekte ve uygulamaktadır. Ülkemizde de KOBİ'lerimizin rekabet edebilirliklerinin artırılmasına yönelik hususlar temel politika metinlerimizde yer almakta ve muhtelif destek mekanizmaları oluşturulmaktadır” (Özbek, 2008:52).

KOBİ'ler küreselleşmenin meydana getirdiği acımasız piyasa ortamında ekonomilerin gelişmesi ve korunması için çok önemli bir işlev üstlenmektedir. Dünya genelinde iş gücünün yaklaşık %60'ını oluşturmaktadırlar. Bu rolleri nedeniyle devletler farklı politikalar geliştirerek KOBİ'leri desteklemektedirler. “Unutulmamalıdır ki, KOBİ üretir, esnek üretim yapısına sahiptir. Yereldir, orta sınıfı güçlendirir ve işsizliği azaltır. KOBİ çoğunluktur, dengeli ve sosyal kalkınma sağlar. Dinamiktir, yenilikçidir ve fırsatları zamanında değerlendirir. Ekonomide yan sanayi oluşturur, büyük işletmelere hammadde ya da yarı mamul gibi girdiler üretir ve onların gelişimini sağlamış olur. Rekabet ortamı yaratarak, ekonomik canlılık kazandırır” (Ulusoy: 1).

KOBİ'ler büyük işletmeler gibi yüksek maliyetli yatırımlara bağlı kalmak sorunda olmadıkları için, büyüklere göre daha esnek bir üretim yapısına sahiptirler. Bu özellikleri ile talep çeşitliliklerine kısa zamanda uyum sağlamakta ve rekabet koşullarına ayak uydurarak milli gelire, toplam istihdama, verimliliğe ve girişimciliğe büyük katkı sağlamaktadır.

Dünya ekonomilerindeki son gelişmeler, büyük işletmelerden pek çoğunun üretimde “ölçek ekonomisi”ne ulaşmak isteğinden vazgeçerek sahip olduğu büyüklük içerisinde küçük ölçekli firmalar oluşturmaya çalıştığını görmekteyiz. Bu tip bir örgütlenme modeline geçme isteğinde; çalışanların motivasyonunun kolay olması, verimliliğin artırılması ve tüketici tercihlerinin daha gerçekçi bir şekilde yakalanabilmesi amaçlanmaktadır. 1980’li yılların başında “küçük güzeldir” yaklaşımı, ölçek ekonomileri ve dolayısıyla büyük ölçekli işletmelerin geliştirilmesi görüşünün yerini almaya başlamıştır. Bu nedenlerden dolayı bu yıllar pek çok hükümet programında ekonomik ve sosyal açıdan kendi ülkelerini geliştirmek amacıyla bu yola başvuran iktidarların KOBİ merkezli çeşitli tedbir ve önlemleri uygulamaya koymaya çalışıldığını görüyoruz (Uludağ ve Serin, 1991:12-13).

Gelişmiş ekonomiler başta olmak üzere ülkemizde de global ekonominin dinamik ve etken bir adımı olan KOBİ’lerin doğması, büyümesi, gelişmesi ve korunması için muhtelif politikalar geliştirilmeye ve uygulanmaya çalışılmaktadır. Ekonomilerdeki gelişmenin belirleyici barometresi KOBİ’lerdir ve bu evrensel(global) bir realitedir (Ulusoy: 1).

KOBİ’lerin özellikle son yıllarda önem kazanması, bu işletmelerde görülen nitelik ve üstlendikleri rollerdeki hızlı ve dikkat çekici değişimdir. Bu bölümde ülkemizde KOBİ kavramı deyince ne anlaşıldığına kısaca göz atmak istiyoruz.

3.1. Türkiye’de KOBİ Tanımları

KOBİ’lerin tanımlanmasına yönelik dünya genelinde kabul edilmiş bir tanımlama bulunmamakta olup, yapılan tanımlamalarda ülkelerin ekonomik durumu ve işletme dağılımları gibi farklılıkların dikkate alındığı söylenebilir. Yapılan tanımlamalar nitel ve nicel olarak farklılıklar göstermekte, faaliyette bulunan sektör, istihdam miktarı ve sermaye durumuna göre değişmektedir. Ülkemizde de KOBİ Tanımı Yönetmeliğiyle birlikte bu alandaki farklılıklar giderilmiştir (Yalçın ve İşcan, 2021:245-246).

Günümüzde KOBİ’ler küreselleşmenin beraberinde getirdiği aşırı rekabetçi ortamda milli ekonomilerin gelişmesi ve mevcut durumunun korunmasında hayati roller üstlenmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde işsizliğin azaltılması ve yeni iş alanları açılmasında oynadıkları rollerle dengeli ekonomik ve sosyal bir ortamın oluşturulmasında ve piyasalarda görülen değişikliklere hızla uyum sağlayabilme kabiliyetleriyle son derece önemli sosyoekonomik bir rol oynamaktadır (Özbek, 2008:49).

KOBİ tanımları kurum ve kuruluşlara göre değişiklikler göstermektedir. Bu tanımlamalar yapılırken çalıştırılan kişi sayısı, aylık ve yıllık ciro gibi temel kriterler alınmakta ve bunlara göre bir tanımlama yapılmaya çalışılmaktadır (Özüdoğru ve Şahin, 2019:321). KOBİ tanımlamalarını etkileyen temel kriterler vardır. Bunlardan bazıları; zaman, ekonomik seviye, sanayileşme düzeyi, kullanılan teknoloji, hitap edilen pazarın büyüklüğü, iş kolu, üretim teknolojisi, üretilen malın özellikleri ve bu alanda çalışan kişi ve kuruluşlarca yapılan araştırmalardır (Timurçin, 2010:79).

Türkiye’de Mayıs 2006 tarihine kadar ortak bir KOBİ tanımı maalesef bulunmamakta idi. 18 Kasım 2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan ve 18 Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe giren Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik’le getirilen tanımlama ile bu alandaki belirsizlik ve farklılıklar giderilmiş, kurumlar arasındaki karmaşa giderilmiş tüm kurum ve kuruluşlar için ortak bir tanımlama getirilmiş, bir taraftan da Avrupa Birliği normlarına uygun bir düzenleme

yapılmıştır. Bu tanımlamada çalışan sayısı, mali bilanço değeri, yıllık net satış hasılatı ve aidiyet gibi hususlar dikkate alınarak ortak bir tanımlama yapılmaya çalışılmıştır (Özbek, 2008:49).

2003 yılında hazırlanan KOBİ Stratejisi ve eylem planında genel kabul görmüş ortak bir KOBİ tanımının bulunmaması bir takım zorlukların yaşanmasına sebep olmuştur. Bu sorunlardan hareketle 2005 yılında Resmi Gazete’de yayınlanan KOBİ tanımları ve niteliklerinin belirlenmesine dair Yönetmelik yayınlanarak bütün kurum ve kuruluşların kabul edebileceği ortak bir KOBİ tanımı kabul edilmiştir. Bu tanımın yapılmasında Avrupa Birliğinin almış olduğu tavsiye kararının da etkisi olmuştur. Bu tanımlamaya göre işletmeler mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak üç grup olarak nitelendirilerek tanımlanmıştır (Güzel, 2015:11).

KOBİ Tanımı yönetmeliğine çalışan sayısı, ölçek, mali bilanço (YTL) ve yıllık satış hasılatına (YTL) göre işletmelerin sınıflandırılması şu şekilde yapılmıştır.

Tablo 1. KOBİ Tanımı Yönetmeliğe Göre İşletme Tanımları:

Çalışan Sayısı	Ölçek	Mali Bilanço(YTL)	Yıllık Net Satış Hasılatı(YTL)
0-9	Mikro	1.000.000	1.000.000
10-49	Küçük	5.000.000	5.000.000
50-249	Orta	25.000.000	25.000.000
250 ve fazla	Büyük	25.000.000 ve fazla	25.000.000 ve fazla

Kaynak: KOBİ Tanımı Yönetmeliği, (Özbek, 2008:49).

Tablo 1’de görüldüğü üzere, “Küçük işletme”, elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri yirmi beş milyon Türk lirasını aşmayan işletmeler, “Orta büyüklükteki işletme” ise, iki yüz elli kişiden az çalışan istihdam eden, yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi birisi yirmi beş milyon Türk lirasını aşmayan işletmelerdir (Yalçın ve İşcan, 2021: 246).

On Birinci Kalkınma Planında yer alan KOBİ tanımı ise şöyledir. 250 kişiden az kişi çalıştıran, 40 milyon TL’den az ciro veya net satış hasılatı yapan işletmeler olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım altındaki işletmeler 1-9 kişi çalıştıran mikro işletmeler, 10-49 kişi çalıştıran küçük işletmeler ve 50-249 kişi çalıştıran orta büyüklükteki işletmelerdir (Kalkınma Bakanlığı: 3).

“Avrupa Birliği’nde bir işletmenin KOBİ olarak kabul edilebilmesi için, çalışan sayısının 250’den az olması ve yıllık bilanço toplamının 43 milyon avro veya net satış hasılatının 50 milyon avroyu geçmemesi gerekmektedir. Bu şartı sağlayan işletmeler içerisinde ise, çalışan sayısı 10’u geçmeyen veya yıllık ciro veya mali bilançoları 2 milyon avronun altında olan işletmeler “Mikro Ölçekli”, çalışan sayısı 50’yi geçmeyen ve yıllık ciro veya mali bilançoları 10 milyon avronun altında olanlar “Küçük Ölçekli” geriye kalanlar ise “Orta Ölçekli” olarak sınıflandırılmaktadır”(Yalçın ve İşcan, 2021: 246).

Türkiye’de 2002 yılı TÜİK verilerine göre(eski adıyla DİE) toplam 1.858,191 işletme bulunmakta olup bunların 1.856.340 tanesi KOBİ niteliğindeki işletmelerden oluşmaktadır. Bir başka ifade ile KOBİ’lerin ekonomi içerisindeki oranı %99,6 nispetindedir (Özbek, 2008:50). Türkiye’de, Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler toplam girişim sayısının %99,8’ini, sağlanan istihdamın %74,2’sini, ödenen maaş ve ücretlerin %54,7’sini, sağlanan cironun

%63,8'ini, üretilen katma değer %52,8'ini ve yapılan brüt yatırımın ise %53,3'ünü oluşturmaktadır (Yalçın ve İşcan, 2021:246).

Türkiye'de 1927 yılında gerçekleştirilen “nüfus, tarım ve sanayi sayımı” verilerine göre ülkemiz çağın sanayi teknolojilerinden çok geri bir görünüme sahipti. Toplam 65.245 işletmenin % 43,5'i tarım, evcil hayvanlar, balık ve av ürünleri alanlarında çalışan işletmelerden oluşmaktaydı. Sayım yapılan işletmelerin % 79'unda 4 kişiden daha az insan çalışmaktaydı. Toplam işletmeler arasında sadece 155 işyerinde 100'ün üzerinde elaman çalışmaktaydı (Tokgöz, 1999:76) Burada da açıkça görüldüğü gibi bu yıllarda da küçük işletmelerin Türk ekonomisi için ağırlıklı bir belirleyiciliği vardı.

“Türkiye’de KOBİ’ler, çalışan sayısı tanımına göre yıllık 250 kişiden az çalışan istihdam eden ve mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ekonomik birimler veya girişimler olarak tanımlanmaktadır. Çalışan sayısı tanımına göre KOBİ’ler, girişimlerin içindeki %99,8 payları ile ülkemizdeki girişimlerin neredeyse tamamını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, KOBİ’ler istihdamın %72,7’sine, yatırımların ve ihracatın yüzde 55’ine, toplam kredilerin yüzde 25’ine, Ar-Ge harcamalarının ise sadece %17,7’sine sahiptir (Kalkınma Bakanlığı: 16).

On birinci kalkınma planında uzun vadeli KOBİ planı, “Girişim gücü, esnekliği ve çevikliği yüksek, iyi yönetilen ve nitelikli istihdam olanakları yaratan, verimlilik bilinci olan, dijital dönüşüme ayak uydurabilen, yenilikçi, küresel rekabet gücüne sahip, işbirliği ve ortak çalışma kültürünü benimsemiş, ölçek ekonomisini yakalayabilecek nitelikteki KOBİ’lerden oluşmuş bir yapı” olarak öngörülmüştür (Kalkınma Bakanlığı: 69). Yine on birinci kalkınma planında 2023 yılı KOBİ’lerle ilgili hedefler de şöyledir. Yenilik yapan KOBİ oranı %25’ten %50’ye çıkarılması, KOBİ’ler içindeki küçük ve orta ölçekli işletme sayısı %4,3’ten %8’e çıkarılması, 2010 yılında yaklaşık 50 milyar \$ olan KOBİ ihracatının 150 milyar \$’a çıkarılması, KOBİ’lerin toplam krediler içindeki payının %24’ten %35’e çıkarılması, %17 olan KOBİ’lerin Ar-Ge harcamaları oranının %25’e çıkarılması ve tamamlanmış OSB sayısının 225’e, OSB’lerdeki işletme sayısının 70 bine ve tamamlanmış OSB’lerdeki üretime geçme oranının %85’e yükseltilmesi olarak ifade edilmiştir (Kalkınma Bakanlığı: 69-70).

Ülkemizde 2005 yılı öncesi dönemde bütün ilgililer ve kurumlar tarafından kabul edilen ve üzerinde mutabakat sağlanan bir “Esnaf ve Sanatkar” veya “Küçük İşletme” tanımı yoktur. Ülkemizde dokuz farklı kurum ve kanun tarafından bu konuyla ilgili farklı tanımlamalar yapılmıştır. Her kurum ve kanun da takdir edileceği üzere kendi amaç ve hedefleri doğrultusunda tanım getirmiştir. Bunlar; Türk Ticaret Kanunu, Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu, Sanayi Sicil Kanunu, Türkiye Halk Bankası, Devlet İstatistik Enstitüsü, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, Küçük Sanayi Siteleri Kredileri (Kredilerden yararlanma açısından) ve Ticaret ve Sanayi Odaları, Sanayi Odaları, Sanayi Odaları ve Borsalar Birliği Kanunudur (Kurban: 25).

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi KOBİ’ler konusunda KOBİ tanımı yönetmeliğinin yayımlandığı 2005 yılına kadar ortak bir tanım yoktu. Anılan yönetmelikle getirilen tanımlama ile bu alandaki boşluk ve belirsizlik bir nebze de olsa giderilmiştir. Yapılan ortak tanımlamanın işletmelerin nitelendirilmesi ve Devlet teşviklerinin belirlenmesinde önemli rolü bulunmaktadır.

2005 yılı öncesinde ülkemizde normatif olarak yasal düzenlemelerde KOBİ tanımları yapılırken genellikle ilgili mevzuatın amacı ve kurumsal çalışma kapasitesi ve hedefler gibi kriterler dikkate alınarak farklı tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda Türk

Ticaret Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu, Esnaf ve Sanatkarlar Kanunu, Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu, Sanayi Sicili Kanunu, Türkiye Halk Bankası, TÜİK (eski adıyla Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)), Sanayi ve Yatırım Bankası, Sanayi ve Ticaret Odaları, KOSGEB, TOSYÖV, EXIMBANK'ın yapmış olduğu tanımlamalar örnek olarak verilebilir.

Ülkemizde bazı kuruluşların KOBİ'lere ilişkin yapmış olduğu tanımlarda çalışan sayılarına göre dağılım ve sınıflandırma şöyledir;

Tablo 2. 2005 Yılı Öncesi KOBİ Tanımları

KURULUŞ	KÜÇÜK İŞLETME	ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME
	ÇALIŞAN SAYISI	ÇALIŞAN SAYISI
İSTANBUL TİC. ODASI	5-10	---
İSTANBUL SAN. ODASI	1-19	20-99
D.İ.E.	1-49	50-99
KOSGEB	1-50	51-150
EGE BÖL. SAN. ODASI	5-50	50-199
HALKBANK	1-100	101-250
ANKARA SAN. ODASI	10-30	30-299

(Halkbank Ostim Şubesi, 2001: 1).

Tablo 2'de de görüldüğü gibi özel ve kamu kurumları arasında KOBİ'lerle ilgili bakış açısında ve buna paralel tanımlamada bir birliktelik olmayıp tam tersine büyük farklılıklar bulunmaktadır.

4. KOBİ'LERİN NİTEL ÖZELLİKLERİ

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin tanımlanmasında esas alınabilecek kriterler farklı şekillerde belirlenebilir. Bu bölümde işletme sahibiyle ve örgütsel yapıyla ilgili özelliklere yer vermeye çalıştık.

4.1. İşletme Sahibiyle İlgili Nitel Özellikler

Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde en temel belirleyici faktör işletme sahibinin bizzat kendisidir. Küçük ve Orta büyüklükteki işletme sahipleri hem işyerinin sahibi, hem yönetici, hem de girişimcidir. Bu üç nitelik aynı kişide toplanmıştır. Bu niteliklerin aynı kişide bütünleşmiş olması işletmenin başarısını olumlu yönde etkilemektedir. Ülkemizde de en belirgin şekilde belirleyici unsur olarak işletme sahipliği unsuru ön plana çıkmaktadır.

Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde işletme sahibi ve işletme arasında tam bir bütünleşme vardır. İşletme sahibi için işletmesi artık onun yaşamının bir parçası haline gelmiştir. Hatta yaşamının önemli bir parçası haline gelmiştir. İşletme sahibi ile işletmesi arasında bir kader birliği oluşmuş olup bu birliktelik hayati bir önem arz etmektedir. Bu ilişki sadece işletme sahibini değil aynı zamanda hemen hemen bütün aile bireylerini de kapsamına almaktadır. İşletmenin başarısı veya başarısızlığı bütün aileyi etkilemektedir. Çünkü bütün aile işletme ile artık özdeşleşmiştir. Büyük işletmelerde işletme sahipleri ile işletme arasında rasyonel bir ilişki söz konusu iken küçük işletmelerde işletme sahipleri ile işyeri arasında büyük bir olasılıkla irrasyonel bir ilişki ve değerlendirme söz konusu olmaktadır (Müftüoğlu, 1998: 47).

KOBİ'lerde işletme sahibi işletmede bizzat kendisi de çalışmaktadır. İşletmenin belli bir noktasında üretime katkıda bulunmaktadır. Çok küçük işletmelerde işletme sahibi genellikle işletmede tezgahın başında çalışan, malzeme tedarikinde bulunan, pazarlama çalışmalarını yürüten, kısacası bütün işletmeyle ilgili çalışmaların başından sonuna kadar aktif olarak bulunan kişidir. İşletmede çalışan diğer çalışanlardan ayrılan tek tarafı bütün zamanını ve mesaisini işletmeye hasreden, çalışmalarını belli bir mesai ile sınırlandırmamış olmasıdır. İşletmenin ölçeği değiştikçe işyeri sahibinin çalışma temposu ve yoğunluğu değişmemekte, sadece çalışma alanı ve çalışma konuları zamanla değişmektedir. Avrupa ülkelerinde işletme sahipleri, adeta çalışanlardan birisidir.

4.2. KOBİ'lerin Örgütsel Yapısına İlişkin Özellikler

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde işletmenin yönetim işlevi yukarıda da ifade ettiğimiz gibi işletme sahibi tarafından yerine getirilmektedir. Bu nedenden dolayı işletme sahibi ile ilgili nitel özelliklerin aşağı yukarı büyük çoğunluğu aynı zamanda işletmenin yönetim işlevine ilişkin özellikleri de meydana getirmektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin yönetim işlevine ilişkin özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- a. Bu tür işletmelerde işletme yönetimi işletmenin sahibi olmanın vermiş olduğu bir hakla işletme yönetimi, mülkiyet sahibi olan işletme sahibi tarafından yürütülmektedir.
- b. KOBİ'lerde işletme sahibi yönetim işlevini yerine getirirken genelde bütün riskleri kendisi üstlenmekte ve yönetim işlevi ile beraber riskleri de kendi hesabına yürütmektedir.
- c. KOBİ'lerde işletme sahibinin işletmeyi kendi adına bağımsız bir şekilde yürütmesine rağmen büyük işletmelerde yönetici, yönetim kurulu ve denetim kurulunun denetimine tabi olarak işletmeyi yönetmektedir.
- d. KOBİ'lerde yönetici aynı zamanda çalışanlar bakımından örnek alınacak bir kişidir.
- e. KOBİ'lerde çalışanlar arasındaki ilişkiler son derece sade ve bire bir olarak yaşanmaktadır.
- f. KOBİ'lerde merkezi ve işletmecinin bizzat kendisinin etkin olduğu bir yönetim vardır.
- g. KOBİ'lerde işletme sahibi her şeyi bilen ve her şeyin sahibi konumunda bir role sahiptir.
- h. İşletme sahibi kolayca rasyonel olmayan kararlar verebilir.
- i. KOBİ'lerde İşletme sahibi, işletmenin amacını tek başına belirleyebilmektedir. Bu konuda başkalarının veya başka bir organın kendisine müdahalesi söz konusu değildir.
- j. KOBİ'lerde işletme sahibi işletmesine tam olarak egemen olduğu için herhangi bir çıkar çatışması söz konusu olmamaktadır.
- k. Küçük ve orta ölçekli işletmelerde genellikle kısa ve orta vadeli planlar yapılmaktadır.
- l. KOBİ'lerde çalışma ve gelecek herhangi bir plana oturtulmamaktadır.

Bütün bu özellikler, bizlere KOBİ'lerin bir ekonomi için ne kadar önemli ve vazgeçilmez olduğunu göstermektedir. Bu durum, bir toplumun sosyoekonomik yaşamını olumlu ve olumsuz yönde etkileyen, bir başka ifade ile güçlü olmaları durumunda olumlu yönde, güçsüz ve zayıf olmaları durumunda ise olumsuz yönde etkilemeleri kaçınılmazdır.

5. KOBİ'LERİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin özelliklerini iki grupta inceleyebiliriz. Bunlardan birinci grup KOBİ'leri diğer işletmelerden ayıran özelliklerdir. Bu özelliklere aynı zamanda ortak özellikler de denilmektedir. İkinci grupta ise KOBİ'lerin büyük bir kısmının aile şirketi niteliğinde olması nedeniyle ailenin bu şirketler üzerindeki etkilerinin incelenmesidir.

Sadece küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde bulunan ve büyük işletmelere kıyasla bir üstünlük sağlayan belirli bazı özellikler vardır (Kelley vd.: 24) ki bunları üç ana grup olarak değerlendirmemiz mümkündür. Bunlar bağımsızlık, teşebbüs ve kişisel temastır. Buradaki teşebbüs, kendi kendini istihdam olarak da görülse, başka bir alternatifi olmadığı için her çeşit iş, müteşebbisliğin, tehlikeye atılmanın, maceranın ve öncülüğün de aynı zamanda bir örneğidir (Keskinöglü: 66; Oluç: 7). Kişisel temastan kastedilen de müteşebbisin hemen hemen tüm personelini tanıması ve müşterilerinden bir çoğunu ilk ismiyle tanıyabilmesi özelliği olarak anlaşılmalıdır (Baumbach vd.: 6).

KOBİ'lerin büyük bir çoğunluğu aile işletmesi olarak bilinir. Ailenin geçiminden sorumlu bir kişinin ilgili işletmenin başında bulunması o işletmenin aile işletmesi olarak nitelendirilmesi için yeterli bir durumdur. Fakat bu alanda yapılan bazı çalışmalar bir işletmeye aile şirketi denilebilmesi için bazı şartları taşıması gerektiğini göstermiştir. Bir işletmenin aile şirketi olabilmesi için gerekli olan özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz;

- Yönetimden kimin sorumlu olacağını aile bağlarının tayin etmesi,
- O andaki veya daha önceki yöneticinin çocuklarının işletmenin yönetiminde görev almaya devam etmesi.
- İşletmenin büyümesi ailenin büyümesine bağlı olması, aile mensuplarının hareketlerinin işletmede bir görevi bulunsun veya bulunmasın işletmeye mal edilmesi.
- Aileye mensup birisinin işletmedeki konumunun aileyi de etkilemesidir (Şan ve Öz-Alp: 64).

Yukarıda vermiş olduğumuz tanımlardan ve tarihi perspektiften hareketle dört farklı KOBİ türünün olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre:

- Büyük işletmelere alt yüklenici olarak çalışan KOBİ'ler,
- İleri teknoloji ve yoğun üretim teknikleri kullanan KOBİ'ler,
- Gelişmiş ülkelerin ekonomik olarak kriz içerisindeki bölgelerinde mevcut krizi gidermek için kurulan, modernize edilen yada yeniden yapılandırılan KOBİ'ler,
- Gelişmiş ekonomilerde ara mallar veya uyum malları kullanan emek yoğun teknolojilerin ağırlıklı olarak kullanıldığı KOBİ'ler olarak sıralanabilir.

KOBİ'ler ekonomi içerisinde büyük bir yere ve öneme sahiptirler. Bu işletmelerin istihdam imkanlarının açılması yönündeki becerileri, nispi olarak daha düşük oranlardaki rakamlarla işçi çalıştırmaları, üretim maliyetlerinin daha düşük olması, gelişen ekonomiler açısından

önemli etkenlerdir. KOBİ'lerin ekonomik alandaki üstlendikleri rolleri kısaca şöyle özetleyebiliriz. KOBİ'ler, firmaların birbirlerine bağımlı çalışmalarını sağlayarak rekabeti geliştirmekte ve böylece ekonomiye dinamizm kazandırmaktadır. Yeni iş imkanları sağlayarak istihdama katkıda bulunmaktadır. Esneklik nedeniyle yeniliklerin daha kolay işletmecilere ve ekonomiye kazandırılmasına imkan verirler ve bölgesel kalkınmayı güçlendirerek dengeli kalkınmayı sağlamaktadırlar (Halkbank Ostim Şubesi: 2).

6. KOBİ'LERİN AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Bir ekonominin gelişmesinde KOBİ'lerin ayrı bir yeri ve önemi vardır. Ülkenin sahip olduğu şartlara ve yaşanacak değişikliklere daha çabuk ve kolay uyum sağlayabilmeleri, aynı zamanda bir istikrar unsuru olmaları nedeniyle daha da önemli kılmaktadır. KOBİ'lerin konjonktürel dalgalanmalara ve yaşanan ve yaşanacak mali krizlere karşı daha esnek bir yapıya sahip olmaları nedeniyle hemen hemen bütün ülkeler KOBİ'lere büyük önem vermektedir. Sanayileşmenin başlangıç dönemlerinde küçük ve orta ölçekli işletmeler daha etkindirler. Sanayileşme ilerledikçe büyük işletmeler daha aktif ve sayıca daha fazla hale gelmektedir. Burada önemli olan husus sanayileşme hangi aşamada olursa olsun küçük işletmeler bir kenara bırakılmamalıdır. Bu sebepten dolayıdır ki bugün KOBİ'lerle büyük işletmeler sanayi sektöründe yan yana varlıklarını sürdürebilmektedirler.

Yukarıda ifade ettiğimiz türlerden hangisine girerse girsin KOBİ'lerin büyük işletmelere göre rekabet ve sosyoekonomik yapı açısından çeşitli avantajları ve dezavantajları vardır.

6.1. KOBİ'lerin Avantajları

Küçük işletmelerin birçok avantajından bahsetmemiz mümkündür. Burada KOBİ'lerin avantajlarından önemli olanları şu şekilde sıralayabiliriz.

- a. Talep ve üretimle ilgili değişiklikler karşısında esnek olabilmeleri KOBİ'lere önemli bir avantaj sağlar. Değişmez varlıkları sınırlı olduğu için KOBİ'ler bir mamülden diğerine kolayca kayabilirler. Son yıllarda üretim aşamasında ve üretimin diğer aşamalarında bilgisayar kaynaklı, enformasyona dayalı üretim farklılaşmaları karşısında KOBİ'ler değişiklik yapma ve uygulamaya koyma noktasında daha hızlı hareket etme ve uyum sağlama imkanına sahiptirler. KOBİ'ler kriz dönemlerinde ve değişen koşullara karşı daha dayanıklı ve yeni koşullara uyum noktasında daha esnek oldukları kabul edilmektedir (Vakıfbank: 21).
- b. Daha önce bilinmeyen bir malın tanınması(pazar, vb. yönlerden) konusunda KOBİ'ler anahtar bir rol oynarlar.
- c. Bazı işlerle bizzat üreticilerin kendilerinin meşgul olmaları gerekebilir. Bu konuda KOBİ'ler büyük bir üstünlüğe sahiptirler.
- d. Çabuk bozulan hammadde ve ürünler konusunda da bölgesel KOBİ'lerin avantajları vardır.
- e. Özel talep ve siparişlere KOBİ'ler daha kolay ve daha çabuk cevap verebilmektedirler.
- f. Pazarın ve pazarlama faaliyetlerinin sınırlı ve zor olduğu zamanlarda küçük ve orta büyüklükteki işletmeler daha başarılı olurlar.
- g. Alıcılarla ve çalışanlarla bizzat meşgul olabilme imkanının bulunması KOBİ'lerin en başta gelen avantajlarından birisidir.

- h. KOBİ'ler kitle halinde üretimin şartlarından birisi olan planlama ve koordinasyon gibi zaman alıcı unsurlardan uzaktırlar. Az masraf yaparak üretim metotlarında kendileri kısa zaman içinde değişiklik yapabilmektedirler (Cemalcılar vd.: 34).
- i. Büyük işletmeler gelir ve giderlerini bir takım belgeler yardımıyla takip etmeye çalışırken, küçük ve orta ölçekli işletmelerin sahiplerinin gelir ve giderleri bizzat kendisinin daha kolay takip etmesi mümkündür (TOSYÖV: 31). Başka bir ifadeyle küçük ve orta ölçekli işletmelerin kayıt altına alınması ve işlemlerinin takibi daha kolaydır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin avantajlarını şu şekilde bir gruptandırmaya da tabi tutabiliriz. Buna göre; bağımsızlık, finansal kaynaklar, topluma hizmet, iş güvencesi, aile işi olma ve mücadeleci veya meydan okuyabilir durumda değildir (Hodgetts ve Kuratko: 8).

6.2. KOBİ'lerin Dezavantajları

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin avantajlarının yanında bir takım dezavantajlarının olduğu da bir gerçektir. Önemli dezavantajları şu şekilde sıralamamız mümkündür. Buna göre:

- a. Her şeyin bir kişiye bağlı olması bir dezavantajdır. Çünkü kişi her şeyi bilemez ve tek başına çözemez.
- b. Kalifiye eleman istihdamı mümkün olmadığı veya kısıtlı olduğu için yapılacak hatalar işletmeye pahalıya mal olabilmektedir.
- c. İşletme sahiplerinin aşırı çalışma istekleri çabuk yıpranma veya çabuk sona ermeye sebep olabilmektedir.
- d. Genellikle öz sermaye kullanırlar. Para ve sermaye piyasalarından kaynak bulmaları zordur.
- e. Kuruluş yeri hatası yapma ihtimalleri yüksek olduğu için bu durum işletmenin satışlarını ve karını olumsuz yönde etkiler.
- f. Yatırım kararları alınırken muhasebe kayıtlarının baz alınması bir dezavantajdır.
- g. Girdilerin birinci elden temin edilememesi maliyet ve fiyat açmazına sebep olmaktadır.
- h. Küçük ve orta ölçekli işletme tanımlarının çoğunlukla esnaf ve sanatkarlarla birlikte değerlendirilmeleri sorunların teşhis ve çözümünde gecikme ve hatalara sebep olabilmektedir.
- i. Günümüzde pazarlama ve bizzat yerine giderek(alıcıya ulaşma) yapılan satışlar KOBİ'lerin pazar alanlarını ve ekonomik verimliliklerini olumsuz yönde etkilemektedir.
- j. Sermaye ihtiyaçlarını yüksek faizli riski daha yüksek finansman kaynaklarından karşılamaları,
- k. Satışlarda zamanında tahsilat yapılamaması, işletmelerin kendi borçlarını da zamanında ödeyememelerine sebep olmakta, bu durum bir takım ekonomik sorunları beraberinde getirmektedir.
- l. İşletmelerin genellikle modern işletme yönetimi tekniklerinden ziyade kişisel ve geleneksel yöntemlerle yönetilmesi ve

- m. Ekonomik bunalım ve sıkıntı dönemlerinde KOBİ'lerin ekonomik kaynaklı sıkıntı ve iflaslarının yoğun olduğu dönemlerdir (Kurban: 49-50).

7. KOBİ'LERİN BAŞARI VE BAŞARISIZLIK NEDENLERİ

Dünya genelinde işletmeler üzerinde yapılan araştırmalar küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyük işletmelere nazaran başarısızlık oranlarının daha yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır. Buna göre başarısızlıktaki en önemli sorun finansal sorunlardan kaynaklanmaktadır. Yine yapılan araştırmalar küçük ve orta ölçekli işletmelerin kuruluşlarını takip eden ilk beş yıl içinde başarısız olduklarını ortaya koymuştur. Bu nedenle KOBİ'ler için ilk beş yıl çok önemlidir (TOBB: 3-5).

Küçük ve orta ölçekli girişimciler genellikle teknik bilgiye sahiptirler. Başka bir ifadeyle küçük girişimciler finansman konusunda daha az bilgiye sahiptirler. Burada kredili satışlardaki duygusal tavırları nedeniyle alacakları tahsilde sorunlarla karşılaşabilirler (Pearson vd.: s. yok).

İşletmelerin yapacakları sabit sermaye yatırımlarının yanlış hesaplanması veya yanlış tahmin edilmesi başka bir başarısızlık nedenidir. Başka bir ifadeyle işe başlama veya çalışma sermayesinin yetersizliği başarısızlıkta önemli bir etken olmaktadır (Ceylan: 257).

Ülkede yaşanan enflasyon sonucunda girdi maliyetleri gittikçe artmakta, bu durum da doğal olarak başarısızlığa daha yakın bir ortam hazırlamaktadır. Enflasyon, ekonomik durgunluk, uygulanan sıkı para politikası ve maliyetlerin sürekli artması KOBİ'leri yaşama savaşıyla karşı karşıya bırakmaktadır (Business Week: 73).

Yukarıda sıralamaya çalıştığımız KOBİ'lerin sahip olduğu avantajları bazı durumlarda dezavantaja dönüşebilmektedir. Bunun için küçük ve orta ölçekli işletmelerin sorunları belirlenirken zaman unsuruna yeterli dikkat ve özen gösterilmelidir.

KOBİ'ler açısından dezavantaj olarak görülebilecek bir başka unsur ise işlemlerinin sade olması ve bizzat sahipleri ya da ortakları tarafından yapılıyor olması, yapılan bazı işlemlerin vergi politikaları ve uygulamaları dışına çıkartabilmenin kolayca yapılabilmesidir. Bu durum belki bu tür işletmeler açısından zorunlu gibi görünse de milli ekonomimiz açısından bir kayıptır.

Ülkemizde de KOBİ'lerle ilgili finansman teminindeki yetersizlikler, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerindeki eksiklikler, bilgi toplamadaki eksiklikler, eğitim konusundaki aksaklıklar, tali müteahhitlik konusundaki boşluklar, müteşebbisliği geliştirme çabaları ve ilgili kanunların yetersizliği gibi nedenlerde KOBİ'lerin başarısız olmalarına neden olmakta, bu nedenlerden dolayı bu tür işletmelerden Türk sanayii yeterince yararlanamamakta ve ekonomik ve mali kayıplar her geçen gün artmaktadır.

8. TÜRKİYE'DE KOBİ'LERİN DURUMU

KOBİ'ler istihdam ve büyümenin en fazla görüldüğü kilit sektördür. Avrupa Birliğinde bütün şirketlerin %99.8'ini, toplam istihdamın %66'sını ve toplam cironun da %65'ini KOBİ'ler oluşturmaktadır. İstihdam artışı büyük işletmelere göre KOBİ'lerde daha fazladır. (Avrupa Komisyonu Avrupa Bilgi Merkezi & KOSGEB, 5).KOBİ'ler bir istihdam kaynağı olmalarına karşın, bu özellikleri kuruluş yıllarında daha az ve başarısızlıklarla doludur. Öyleki Avrupa'daki KOBİ'lerin hemen hemen %50'si kuruluşlarını takip eden ilk beş yıl içerisinde kapanmaktadır (Avrupa Toplulukları Komisyonu Avrupa Bilgi Merkezi/ KOSGEB: 5).

Ülkemizde KOBİ'lerin durumunu yansıtan en güvenilir çalışmalar Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK - eski adıyla Devlet İstatistik Kurumu)'nun yaptığı Genel Sanayi ve İşyeri Sayımlarının sonuçlarıdır. Bu verilerden hareketle işyeri sayısı, çalışanların sayısı vb. kriterleri baz alarak KOBİ'lere baktığımız zaman KOBİ'lerin ülkemiz ekonomisi açısından son derece önemli ve kilit bir rol üstlendiklerini görmekteyiz. İşletmelerin ölçeklerini baz alarak işletme sayısı, işletme payı (%), çalışan sayısı, çalışan payı (%) ve katma değer itibarıyla bir değerlendirme yapacak olursak aşağıdaki tabloda görülen değerlerle karşılaşmaktayız. Buna göre:

Tablo 3. Ölçeklerine Göre KOBİ'ler ve Çalışan Sayıları

SANAYİ ÖLÇEĞİ	İŞLETME SAYISI	İŞLETME PAYI (%)	ÇALIŞAN SAYISI	ÇALIŞAN PAYI (%)	KATMA DEĞER (trilyon TL)
Küçük Ölçekli Sanayi (1-49)	194.546	98,4	721.469	47,1	37,9 (% 14,1)
Orta Ölçekli Sanayi (50-199)	2.247	1,1	213.676	14,0	35,6 (% 13,2)
Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi (1-199)	196.793	99,5	935.144	61,1	73,5 (% 27,3)
Büyük Sanayi (200-+)	982	0,5	595.601	38,9	194,9 (% 72,7)
Toplam İmalat Sanayi	197.775	100,00	1.530.745	100,00	268,4 (% 100)

<http://www.kosgeb.gov.tr/KOSGEB/KOSIletmeler.asp>

Tablo 3'te görüldüğü gibi 1992 yılı verilerine göre Türkiye'de KOBİ'ler, imalat sanayiinde faaliyet gösteren işletmelerin %99,5'ini oluşturmaktadır. Toplam istihdam içerisinde KOBİ'lerin payı %61,1 gibi oldukça yüksek bir orandadır. Toplam ekonomi içerisinde gerçekleştirilen katma değer ise 73,5 trilyon TL ile %27,3'dür. Bu oranlar 2020 yılı itibarıyla değişmemiş, tam tersine toplam işletmeler içindeki oran ve toplam istihdam içindeki payları artarak ağırlığını ve önemini korumuştur.

1992 yılı genel sanayi işyerleri sayımına göre Türkiye'de 1.070.990 adet işyeri bulunmaktadır. Bu işyerlerinin %99,6'sı 1-49 kişi arasında elaman istihdam eden küçük işletmelerden oluşmakta iken %0,2'si 50-99 arasında elaman istihdam eden işyerlerinden oluşmaktadır. 50-99 arasında elaman istihdam eden işletmelerin oranı %0,2 ve 100'den fazla elaman çalıştıran işletmelerin oranı da yine %0,2'dir. Tablo 3'te de görüleceği üzere tüm işletmelerin %99,8'ini KOBİ de denilen küçük ve orta ölçekli işletmeler oluşturmaktadır. 1992 yılı itibarıyla ülkemizde bulunan toplam 1.070.990 işyerinde 3.539.744 kişi istihdam edilmektedir. Bu istihdamın da %72,5'i küçük işletmeler, %4,2'si orta boy işletmeler ve

%23,3'ü de büyük işletmeler tarafından sağlanmaktadır. Burada da görüldüğü gibi tarım kesimi hariç toplam istihdamın %76,7'si KOBİ'ler tarafından karşılanmaktadır. Burada görülen bir başka gerçek ise Türkiye Ekonomisinin KOBİ ağırlıklı bir ekonomi olduğudur.

2020 yılı verilerine baktığımız zaman Türkiye'de toplam girişim sayısının %99,8'ini, istihdamın %72'sini, personel maliyetinin %49,2'sini, cironun %49,4'ünü, üretim değerinin %42,7'sini ve katma değer %41,3'ünü KOBİ'lerin karşıladığı görülmektedir (<https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/detay/8044/kucuk-ve-orta-buyuklukteki-girisim-istatistikleri-2020/17.06.2022>).

Covid-19 salgını dönemi de dahil Türkiye'de 2017 yılında 72.871, 2018 yılında 85.279, 2019 yılında 84.102, 2020 yılında 101.318 ve 2021 yılında ise 109.695 şirketin kurulduğu, aynı dönemde 2017 yılında 13.517, 2018 yılında 12.564, 2019 yılında 13.197, 2020 yılında 15.366 ve 2021 yılında ise 16.222 şirketin kapandığı görülmektedir. Toplam rakamlar karşılaştırıldığı zaman bahsettiğimiz beş yıllık dönemde kapanan bir şirkete karşılık altı şirketin açıldığı görülmektedir. 2019 yılındaki doğum oranı %13,0 ve istihdamdaki payları %4,6 iken, 2020 yılında doğum oranı %14,7'ye ve istihdamdaki payları da %5,0 seviyesine yükselmiştir. 2019 yılında kurulan şirketlerin %80,6'sı 2020 yılında ayakta kalmıştır (tuik.gov.tr).

Sektörler itibariyle baktığımız zaman işyerleri içerisinde en büyük kesimi %57,7 ile ticaret sektörü oluşturmaktadır. Ticaret sektörünü %18,4 ile imalat sanayi izlemektedir. Sektörlerin istihdama katkıları açısından baktığımız zaman ise en fazla istihdamı sağlayan sektör %43,2 ile imalat sanayiidir. Ticaret sektörü ise %35'lik bir oranla ikinci sırada yer almaktadır.

Türkiye'de işletmelerin büyüklük ve toplam istihdam içerisindeki paylarına baktığımız zaman yukarıdaki tablonun bize gösterdiği en çarpıcı özellik; 1-9 arasında elaman istihdam eden ve bu kapsamda çoğu zaman "mikro işletme" olarak bilinen ve 1-4 arasında elaman çalıştıran işletmelerin toplam işyerleri içerisinde %89,2'lik bir paya sahip olmasıdır. Ayrıca bu işletmelerde istihdam edilen 1.599.359 kişinin yaklaşık %61'i, ya işin sahibi ya da ortağıdır. Bu durumda bize girişimcilik, işletme kurmak ya da her hangi bir işi başlatmak şeklinde tanımlanırsa girişimcilik potansiyelinin en yüksek olduğu alan yine "mikro işletme"lerdir. Buradan hareketle ülkemizde girişimciliğin kaynağının mikro işletmeler olduğu ve girişimciliğin geliştirilmesine de bu işletmelerden, başka bir ifade ile KOBİ'lerden başlanılmalıdır.

Tablo 4. İşletme Sayıları Bakımından Karşılaştırma (%)

	ABD	ALM	HİND	JAP	İNG	G. KOR	FRA	İTA	TÜR
Küçük İşletmelerin Toplam İşlet. Oranı(%)	97,2	99,8	98,6	99,4	96,0	97,8	99,9	97,0	98,8
İstihdam Oran.(%)	50,4	64,0	63,2	81,4	36,0	61,9	49,4	56,0	45,6
Yatırım payı(%)	38,0	44,0	27,8	40,0	29,5	35,7	45,0	36,9	6,5
Üretim payı(%)	36,2	49,0	50,0	52,0	25,1	34,5	54,0	53,0	37,7
İhracat payı(%)	32,0	31,1	40,0	38,0	22,2	20,2	23,0	---	8
Kredilerdeki Pay(%)	42,7	35	15,3	50,0	27,2	46,8	48,0	---	3-4

<http://www.kosgeb.gov.tr/KOSGEB/KOSIsletmeler.asp>

Tablo 4'te bazı ülkelerde KOBİ'lerin ekonomi içerisindeki paylarını görmemiz mümkündür. Hemen hemen bütün ülkelerde küçük işletmelerin toplam işletmelere oranı %95'in üzerindedir. Oranlara baktığımız zaman %99,9'la Fransa en yüksek paya sahiptir. Türkiye'de ise bu oran %98,8'dir. İstihdam oranında ise en düşük oranın olduğu ülke %36,0'luk bir oranla İngiltere olup onu %45,6'ile Türkiye izlemektedir. Toplam yatırım içindeki paylara baktığımız zaman ülkemiz dışındaki ülkelerin oranı yaklaşık olarak %30 ve üzerinde iken bu oran ülkemizde %6,5 gibi oldukça düşük bir orandadır. Toplam üretim içindeki paylarda hemen hemen bütün ülkelerde oranlar birbirine yakındır. İhracat içerisindeki paylar ve verilen krediler içerisindeki paylarda ülkemiz aleyhine bir görünüm söz konusudur. Öyleki ihracat içerisindeki paylar diğer ülkelerde oranlar %20'ler ve daha yukarıda iken bu oran ülkemizde sadece %8'dir. Krediler içerisindeki paylara baktığımız zaman bu oran Hindistan'da %15,3, diğer ülkelerde %35'in üzerinde bir orana sahipken ülkemizde ise sadece %3-4 gibi çok düşük bir seviyededir. Bütün bu oranlardan hareketle ülkemizde istihdamdaki pay, üretimdeki pay, işletmelerin oranı bakımından diğer ülkelere yakın bir orana sahipken KOBİ'lerinin kredi imkanlarıyla güçlendirilmediği ya da kredi koşullarının çok kötü olduğu ve üretilen ürünlerin de dış piyasaya uygun olmadığı, uluslararası pazarlara girilemediği, uluslar arası piyasalarla rekabet edilemediği ve henüz bu aşamadan çok uzak olduğumuzu göstermektedir. Ancak, son yıllarda bu alanda da güzel gelişmeler olduğunu söylemek fazla abartılı olmayacaktır.

Türkiye'de KOBİ'lerin Genel ekonomi içerisindeki durumlarına baktığımız zaman, hem işletme sayısı hem de toplam istihdama yaptıkları katkı açısından çok önemli bir yere sahip olduklarını söyleyebiliriz. Buradan hareketle yapılacak özelleştirme çalışmaları ve işsizliği önlemeye yönelik çalışmalarda ve aynı zamanda rekabetçi işgücü piyasasının oluşturulmasına yönelik çalışmalarda, çağın gereklerine ve Türkiye'nin imkanlarına göre iyi hazırlanmış KOBİ geliştirme politikalarının uygulamaya konulması zorunludur. Bu amaçla öncelikle girişimciliği teşvik ederek yaratıcı fikirlerin beslenip gelişmesine zemin hazırlayacak rekabetçi bir ekonomik ortam hazırlanmalı ve finansal imkanlar en iyi şekilde kullanılmalıdır.

Covid-19 salgınının günümüzdeki etkileri kısmen de olsa 1929 ekonomik buhranına benzetilebilir. Çünkü yeni pandemi döneminde de ekonominin talep yönünde büyük bir daralma meydana gelmiştir. Coronavirüs Çin'de devam ederken henüz pandemi haline gelmeden önce bu virüsün Çin ekonomisine olası etkileri incelenmişti. Bunun altında yatan gerekçe ise Çin'in tüm dünya için önemli bir arz tedarikçisi konumunda olması idi. Ancak kısa zaman içerisinde virüsün salgına dönüşmesi ve tüm dünyaya yayılmaya başlaması bütün ekonomik dengeleri alt üst etmiştir. Böylece arz ve talep dengesi arasında oluşan dengesizlik bütün ekonomileri olumsuz etkilemiştir (Şanlı, 2020:600).

Devletlerin ekonomik durgunluktan kurtularak toplam talebi ve arzı canlandırmak için kullanabilecekleri ve müdahale edebilecekleri en önemli silahları kamu harcamalarını arttırarak parasal genişlemeyi sağlamalarıdır. Bir başka ifade ile yerel hükümetlerin ve merkez bankalarının kullanabileceği en önemli iki silah para ve maliye politikalarıdır. (Şanlı, 2020:601). "Maliye politikası, tüm dünyada salgının ekonomik etkilerini azaltmak amacıyla, hemen hemen bütün ülkelerde en çok kullanılan ve en etkili politikadır" (Şanlı, 2020:601).

Bu kapsamda pandemi sürecinde ülkemizde de bütçe imkanları ölçüsünde karşılıksız hibe, SGK desteği ve ucuz kredi vb. şekillerde bir takım ekonomik tedbirlerin alındığı görülmekte olup, bu tedbir ve destekler devamlı ve sürdürülebilir hale getirilmesi gereklidir.

9. SONUÇ

Çin’de başlayarak zamanla İran, İtalya ve daha sonra da tüm dünyaya yayılan Covid-19 salgını, dünyanın en büyük ekonomileri olan Çin ve ABD olmak üzere bütün ülkeleri olumsuz yönde etkilemiştir. Bu süreçten ülkemiz de etkilenmiş, ancak gerek sosyal yapımız ve gerekse de genel sanayimiz içerisinde KOBİ’lerin sayısal olarak %99’lar gibi yüksek bir orana sahip olması, ve ekonomik dalgalanmalara karşı kısa sürede tavır geliştirerek kendilerini güncelleme ve yenileme kabiliyetleri sayesinde beklenen yıkımın ülkemizde diğer ülkeler gibi yaşanmamıştır. Öyleki bu süreçte kapanan her bir şirketin yerine altı yeni şirket kurulmuştur.

KOBİ’ler gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinde ortaya çıkardığı sosyoekonomik sonuçlar hemen hemen bütün ilgililerce kabul edilmektedir. Bu durum ekonomik durgunluk yaşanan, söz konusu durgunluğun kalıcı durgunluk haline geldiği dönemlerde de aynı etkinlik ve belirleyicilikle devam etmektedir.

Toplumsal anlamda yaşanan Covid-19, ekonomik durgunluklar gibi dönemlerde sahip olduğu avantajlarıyla birlikte kendisini mevcut koşul ve şartlara uyarlayarak üretim ve istihdama yönelik faaliyetleri dikkate alındığında KOBİ’lerin bir ülke ekonomisi için hayati önemde olmazsa olmaz ekonomik kuruluşlardan olduğu tartışmasızdır. Bu nedenle bu kuruluşların ekonomik destek, kredi, personel teşviki, SGK destekleri vb. konularda desteklenerek ekonomik varlıklarını sürdürmelerinin her zaman ve koşulda desteklenmesi gerekmektedir.

Bütün bunlardan hareketle ekonomide karar alıcılar tarafından tanımlarla birlikte KOBİ’lerin bütün toplumsal destek ve icraat alanlarında yer alması için gereken yasal düzenlemeler başta olmak üzere, ihtiyaç duyulan iş gücü de dahil her türlü desteğin verilmesi kaçınılmazdır. Çünkü KOBİ’ler ekonomiler ve toplumlar bakımından can suyu kıymetinde ve öneminde roller üstlenerek bir anlamda toplumların sosyoekonomik bakımdan kalkınması ve sürdürülebilir ekonomik faaliyetlerin devamlılığının sağlanmasında baş rol oyuncusudur.

Ekonomimiz için üretimin, istihdamın, ihracatın ve toplam cironun önemli bir kısmını karşılayan ve sosyoekonomik açıdan önemli bir rol üstlenen KOBİ’lerin, yapısal ve sektörel sorunları giderilerek üretim ve büyümelerinin önündeki engellerin kaldırılması gerekmektedir. Yaşanan ekonomik durgunluk ve dalgalanma dönemlerinden en az hasarla çıkan ve işlevlerini sürdürmeyi başaran ve ekonomik hayatımızı bir anlamda ayakta tutan bu kuruluşlar, çok daha büyük ve önemli üretim faaliyetleri içerisine girecek ve yapılamayacağı düşünülen işler de dahil çok daha büyük rolleri yerine getirecektir.

KAYNAKÇA

- ALPUGAN, O., & KIBRIZLI, İ. (1993). Orta ve Küçük İşletmeler Kurulu(OKİK), TOBB Yay.:251, Ankara
- ARABACI, H., & YÜCEL, D. (2020). “Pandeminin Türkiye Ekonomisine Etkileri ve Türkiye Merkez Bankası Tarafından Finansal İstikrarı Sağlamak Amacıyla Alınan Önlemler”, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Haziran 2020, 9(2), 91-98
- BAHAR, O., & İLAL, N.Ç. (2020). “Coronavirüsün (Covid-19) turizm sektörü üzerindeki ekonomik etkileri”, International Journal of Social Sciences and Education Research, Volume: 6(1), 125-139
- CEMALCILAR, İ., BAYAR, D., & ÖZALP, Ş. (1985). İşletmecilik Bilgisi, Eskişehir
- CEYLAN, A. (1978). “Küçük İşletmelerin Sermaye Gereksinimlerinin Belirlenmesi”, A.İ.T.İ.A. Dergisi, c. VII, No.:3, Ankara

- GÖK, M. (2004). İşgücü Piyasası ve KOBİ'ler, Roma Yayınları, Ankara
- GÜZEL, S. (2015). Avrupa Birliği ve Türkiye'de KOBİ'lere Yönelik Ar-Ge Teşvikleri: Bursa Uygulaması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Bursa
- HALKBANK OSTİM ŞUBESİ (2001), "Bankamız Kobi Kredileri", Bilgilendirme Notu, Ankara
- HODGETTS, R. M., & KURATKO, D. F. (1986). Effective Small Business Management, Academic Press Inc, Orlando
- KALKINMA BAKANLIĞI. (2018). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Girişimcilik, KOBİ'ler, Esnaf ve Sanatkarlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara
- KOÇ, S., (2020). "Gelişmiş Ekonomilerde Yeni Normal: Kalıcı Durgunluk", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Nisan 2020, c:34, s. 2, 413-431
- MÜFTÜOĞLU, T. (1998). Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler KOBİ'ler, Turhan Kitabevi, Ankara
- ÖZALP, Ş. (1971). Küçük İşletmeler, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Basımevi, Ankara
- ÖZBEK, Z. (2008). "KOBİ'lerin Türk Ekonomisine Etkileri", Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, 49-57
- ÖZÜDOĞRU, H., & ŞAHİN, B. D. (2019). "KOBİ'lerde Üretim ve Pazarlama Sorunları: OSTİM Örneği", Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 54(1), 320-333
- PEARSON, H., WILLIAMS, C. M., & GORDON, D. (1971). Basic Business Finance Text and Cases, Richard D. Irwin in, Homewood, Illinois
- PIERSON, C. (2000). Modern Devlet (Çev.:Dilek Hattatoğlu), Çiviyazıları, Berdan Matbaası, İstanbul
- SÜSAY, A. (2022). "Belirsizlik ve Riskin Türk Euro Tahvilleri Üzerine Etkisi", Alanya Akademik Bakış Dergisi, Yıl:2022, C:6, S:2, 2017-2030
- SÜLEYMAN, S., "KOBİ'lerin Sorunları",<https://www.halkbankkobi.com.tr/tr/uzmaina-danisin/makaleler/girisimcilik/kobilern-sorunlari.html/06.06.2022>
- ŞANLI, O. (2020). "Keynesyen Model Bağlamında Covid-19 Pandemisinin Küresel Ekonomiye Muhtemel Etkileri: ABD ve Çin Ekonomileri Üzerine Bir Araştırma", Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, C:7, S:5, 597-634.
- TİMURÇİN, D. (2010), Türkiye'de KOBİ'lerin Rekabetçi Gücü ve Rekabet Üstünlüğü Sağlamada Kümelenmenin Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst., Aralık-2010, İstanbul
- TOBB (1983). "Türkiye'de Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri", Küçük İşletmelerin Problemleri ve Çözüm Yolları Sempozyumu, TOBB Yay., Ankara
- TOFFLER, A. H. (1996). Yeni Bir Uygarlık Yaratmak(Çev.:Zülfü Dicleli), İnkılap Kitabevi, İstanbul
- TOKGÖZ, E. (1999). Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi, İmaj Yay., Ankara

- TOSYÖV (1994). KOBİ'ler ve Kayıt Dışı Ekonomi, Yuvarlak Masa Toplantıları:3, TOSYÖV Yayınları, Ankara
- TÜRK, A., AK BİNGÜL, B., & AK, R. (2020). "Tarihsel Süreçte Yaşanan Pandemilerin Ekonomik ve Sosyal Etkileri", Gaziantep University Journal of Social Sciences, 2020 Special Issue, 612-632
- ULUDAĞ, İ., & SERİN, V. (1991). Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler, İTO Yayınları, İstanbul
- ULUSOY, Y., "KOBİ'ler ekonomimizin geleceğidir", yilmazulusoy.com.tr/makaleler/kobiler.../10.05.2022
- VAKIFBANK (1997). Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yapısı, Bugünkü Durumu ve Geliştirilme Koşulları, Ankara
- YALÇIN, İ., & İŞCAN, Y. M. (2021). "Türkiye'de 2009-2018 Yılları Arasında KOBİ'ler ve Girişimcilik Üzerine Yapılan Araştırmaların Değerlendirilmesi", Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Yıl:2021, Cilt-Sayı:14(1), 244-260
- YAZMAN, İ. (1998). Türkiye'de Esnaf-Sanatkar ve Kobileri Temsil Eden Meslek Kuruluşları İçin Yeni Bir Görev: Örgütlenmiş Danışmanlık Hizmetleri, Türkiye Esnaf-Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü(TES-AR), TES-AR Yay. No:24, Ankara
- YÜCEL, H. (2000). Uluslararası Pazarlara Açılmada Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Rolü, Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı ihracatı Geliştirme Etüt Merkezi Yay., Ankara
- YÜCEL, F., & KALYONCU, H. (2010). "Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri ve Ülke Ekonomilerini Etkileme Kanalları: Türkiye örneği", Maliye Dergisi, Sayı 159, Temmuz-Aralık 2010, 53-69
- [http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2002/03/12/ekonomi1.html\(30.10.2003\)](http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2002/03/12/ekonomi1.html(30.10.2003))
- [https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/resesyon-nedir-ne-demek\(23.06.2022\)](https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/resesyon-nedir-ne-demek(23.06.2022))
- [https://www.isbank.com.tr/blog/resesyon-nedir\(23.06.2022\)](https://www.isbank.com.tr/blog/resesyon-nedir(23.06.2022))
- [www.ekodialog.com/makaleler/ekonomik-durgunluk-nedenleri\(23.06.2022\)](http://www.ekodialog.com/makaleler/ekonomik-durgunluk-nedenleri(23.06.2022))
- [https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/detay/8044/kucuk-ve-orta-buyuklukteki-girisim-istatistikleri-2020/17.06.2022\)](https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/detay/8044/kucuk-ve-orta-buyuklukteki-girisim-istatistikleri-2020/17.06.2022)
- <https://tuik.gov.tr>